

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

www.khanty-yasang.ru

ПЯТНИЦА

6 июня 2014 года

№ 11 (3407)

Основана 1 ноября 1957 года

Нявремәт давәдты хәтл пида!

Тәм
номерән
лұңтаты

6-7

Мувәт-автәт
лэрамтты верәт
оләңән

8-9

Мүвтед мир
нявремәт
давәдты хәтл

10

Хәнты вер
лұв унтас
тәйл

11

Ар ол рәт
мирд пәта
рәпитәс

16

Н. Талигина
«Пүпи якхот»
оләңән хурәт
ванлтәс

Н. Вах верум хур

Хәнты пухңән Даниэль па Артур Маковецкойңән

Тӑта мосванӑн Ас нопӑтты тыдӑш 20-мит хӑтӑдн Ёмвош правительствӑ хотн округев кӑшайт ияха ӑктӑшйӑдсӑт па нумӑс версӑт, хути юхи хӑшум оӑтн айлат хоттел ӑха вӑдты хотӑт мӑты питдйӑт па муйсӑр закон щит пӑта дӑшӑтты мосл.

Айлат ӑха мӑты хотӑт

Оӑн ясӑн тӑм мирхотн Югра мӑв Общественной палата кӑща не **Любовь Чистова** тӑс. Лӑв путӑртӑс, кашӑн хӑннехӑ йис пура вӑш эвӑлт вӑдты хот оӑнӑн нумӑс тӑйс па ши хот хошты щирӑдн омсӑс. Тӑмхӑтл хуятӑт ищиты тӑнщирӑна омсум хотӑт тӑйты дӑнхӑлӑт. Тӑп ям хот оӑнӑн холумтты пӑта Ёмвош округевн кашӑн хӑ хуята ветхушьян оӑвӑдты па рӑпитты мосл. Не хуята, вантӑ, йилуп поступсы щирн ян од мӑр тӑрмӑл. Щӑдта ши айлат хоттел ӑх тумпийн мӑн хушча па шеӑк ар хӑннехӑ катра явум хотӑтн вӑдлӑт. Ши тумпийн давӑртӑна мӑшитты, ар няврем тӑйты, Афганистанӑн муй Чечнян дӑясум ӑхлӑва ищиты вӑдты хотӑт мӑты мосл.

Ювоӑнӑн Ёмвош округ кӑща лӑнӑр хӑ **Дмитрий Шаповал** лупӑс, хути Югра мӑвев луватн вӑдты хуятӑт арсыр тӑхетн нӑмӑссӑт па кашащсӑт тӑмӑш йилуп закон щирн верум поступсы. Щит пӑта тӑм йисн айлат хоттел ӑх тӑп ветхушьян од мӑр тӑта вӑдмел муй рӑпитмел юпийн веритлӑт дыведа округев эвӑлт йилуп хот лӑтты пӑта нӑтупсы вохты. Рӑш щирн ки ястӑты, щит «ценз оседлости» немуп закон. Тӑп ши ут хӑвӑт елди округ эвӑлт хот вохты рӑхл. Щимӑш нӑтты щир холумтты пӑта тӑта ветхушьян оӑвӑдты мосл.

Владимир ЕНОВ

Дума мирхот вӑс

Ас нопӑтты тыдӑш юхи хӑшум хӑтлӑтн Ёмвошн округ дума депутатӑт мирхота ӑктӑшйӑдсӑт. Щӑта дыв 20 мулдас вер нух вантсӑт.

В. Дюдина путӑртӑс, муй щирн 2013-мит одн па 2014-мит оӑдӑн квартал мӑр округ бюджет тӑруптӑсы.

2013-мит оӑда бюджет 152,2 миллиард шойт вух аратн вӑйдысы. Од сухантты пурайн доходӑт вух 136 миллиард шойт арат, расходӑт – 172 миллиард шойта питсӑт. Дефицит вух 36 миллиард шойта хойс. Мет ар вух социальной верӑта мӑнӑс.

2014-мит оӑдӑн кварталн бюджет 18,2 процент тӑруптӑсы. Тӑта ищи аршӑк вух социальной верӑт пӑта мӑсы.

Ши тумпи депутатӑт Жилищной па Бюджетной кодексӑн йилпӑтты пӑта, Государственной думӑ кӑт законодательной инициатива китты лӑнхӑлӑт.

Елди дыв поступсӑт йилпӑтты пӑта шӑкашты пушхӑт нӑтты оӑнӑн, рӑпата вер нух вант-

ты, транспортной налог, вошӑтн хотӑт омӑсты оӑнӑн верӑт нух вантсӑт па вӑсӑт.

Ши хӑтлӑн депутатӑт «правительственной щос» верӑнтсӑт. Мирхота дыв губернатор лӑнӑр ӑх па арсыр департаментӑт кӑшайт вохӑнтсӑт. Мирхот округ дума лӑнӑр хӑ **А. Сальников** тӑс.

Хотӑт омӑсты департамент кӑща **Н. Дроняев** пӑльница хотӑт омӑсты оӑнӑн ай тӑс. Лӑв лупӑс, хути округевн тӑм ванӑн 18 арат лекшитты тӑхи верды. Щит Нижневартовск вошн вӑн пӑльница, Сӑрханлян па Ёмвошн нявремӑт тӑйты па лекшитты хотӑт па па утӑт.

Природной ресурсӑт департамент кӑща хӑ **Е. Платонов** вой-хӑл енмӑдты па вӑнтӑн ӑкӑтты детутӑт елди лӑшӑтты оӑнӑн путӑртӑс. Лӑв лупӑс, хути 2013-мит одн округевн вой тӑйты

ӑх аршӑк нюхи па есум йинк лӑшӑтсӑт. Тӑмхӑтл Югра мӑвн 611 фермерской тӑхи вӑд, 38 арат 2013-мит одн тывсӑт. Хӑл велпӑслӑды па елди лӑшӑтты пӑта 154 тӑхи пӑншы. Щитӑт эвӑлт 131 тӑхи – хӑл велпӑслӑдӑт, 23 тӑхи – хӑлӑн детутӑт верлӑт. Ши тумпи **Е. Платонов** вӑнт юхӑт лӑшӑтты вер оӑнӑн па путӑртӑс. 2014-мит одн ши вера миллиард мулдас шойт вух есӑлды па 300 мулдас рӑпата тӑхи тывл.

Дорожной хозяйства па транспорт департамент кӑща **К. Масраков** ай тӑс, муй щирн округевн мир машинайн, тӑтӑн хопн, карты ӑш хӑват муй тухлӑн хопн янхты вер мӑнл. Хӑннехӑ пӑта муй арат тына щит хойл.

Ши нух вантум верӑт оӑнӑн депутатӑт мосты неспек хӑншлӑт па елди щит округ правительствӑ па департаментӑта рӑпата тӑнщирӑна лӑшӑтты пӑта китлӑт.

Надежда ВАХ

Ӕшӑтн янхты верӑт арталӑсӑт

Ас нопӑтты тыдӑш 14-мит хӑтӑдн Ёмвошн РИЦ «Югра» немуп айкедӑт ӑкӑтты тӑхийн округев айлат ӑх кӑшайт, Югра мӑвев кев Ӕшӑт хӑват янхты вер давӑлды полиция кӑща Максим Галушков, образования па айлат ӑх департамент кӑща лӑнӑр хӑ Антон Тимкин айкедӑт ӑкӑтты хӑннехуятӑт пида вӑйтӑнтйӑдсӑт.

Ши вӑйтӑнтупсийн Югра мӑвев кев Ӕшӑт хӑват янхты вер давӑлды полиция кӑща **М. Галушков** тӑмиты лупӑс:

– Тӑмхӑтл округевн кев Ӕшӑт хӑват машинайтн янхты вер еша яма йис. Тӑп итӑх тӑхетн, щит: *Кога-лым, Ёмвош, Кондинской па Нуви сӑнхум районӑтн хуятӑт тӑнщирӑна ӑн янхлӑт. Ин, вантӑ, то-вия йис. Щит пӑта кев Ӕшӑт хӑват велосипедӑн па мотоциклӑн айлат ӑх*

леваса янхты вӑянтсӑт. Тӑта мосванӑн и айлат хӑ мотоциклал пида машина хойс па сурма питӑс. Щит пӑта полиция ӑх округ кев Ӕшӑт хуши кашӑн вер тӑса вантман тӑйлӑт.

А. Тимкин айкед ӑкӑтты ӑха ши вер оӑнӑн путӑртӑс:

– Округев луватн вӑдты па рӑпитты айлат ӑх тӑхет, щит: «Молодая Гвардия Единой России», «Молодёжь обско-

угорских народов» па па утӑт тӑм тови тыдӑш мӑр шеӑк яма па вещьката кев Ӕшӑт давӑлды полиция ӑхлӑва нӑтсӑт. Дыв ищиты тывелт-тухелт машинайтн янхты хуятӑт пида путремӑсӑт, лӑдн ши ӑх немудты тӑхия ал термалӑсӑт па тӑнщирӑна кев Ӕшӑт хӑват кашӑн пӑш ат янхсӑт.

А. Тимкин ясӑт щирн, елди ищиты тӑса кашӑн вер мӑнты питл. Мет яма па вещьката айлат ӑх полиция хуятӑта Ёмвошн, Сӑрханлӑн, Нефтеюганскӑн, Радужной па Нягань вошӑтн нӑтлӑт па унтас тӑлӑт.

Владимир НОСКИН

Округ правительства мирхот

Ас нопатты тыдӑш 23-митн округ кӑща лӑпӑр хӑ Геннадий Бухтин правительства мирхот тӑс. Щӑта 17 вер нух вантсы.

Мирхот пӑншман округ кӑща лӑпӑр хӑ Г. Бухтин лупӑс, мӑнум дӑпатн Россия мӑв премьер-министр Дмитрий Медведев вӑн мирхот верӑнтӑс. Щӑта лӑв лупӑс, тӑм ол вельщи Крым республикайн па Севастополь вошн нявремӑт государственной экзаменӑтмӑты питлӑт. Щи тумпийн лӑв ястӑс, Россия мӑв Президент В. Путин поступсийн хӑншы ин Россия мӑвӑт кӑчайт ӑн питлӑт хӑншты, муйкем арат нявремӑт госэкзаменӑт ӑн мӑсӑт.

Округев дуваттыйн 11 шурӑс няврем единой госэкзамен мӑты питл. Ин уша йис, хути

немасыя госэкзаменӑт мӑты пӑты 124 тӑхи лӑщӑтсы, щи эвӑлт 61 тӑхи – кӑртӑтн.

Округ вӑндтӑты па айдат ӑх верӑт тӑты департамент кӑща юкана вӑлты не Л. Максимова лупӑс, «Ростелеком» компания 107 тӑхийн мосты шӑнӑкӑт версӑт, хӑшум утӑт – районӑт вӑндтӑты вер тӑты кӑчайт. Иса 565 хот йит эвӑлт вантты рӑхл, муйширн нявремӑт экзаменӑт мӑлӑт. «Мӑн Рособназор па Россия Правительства ӑх поступсы хӑват лӑщӑтсӑв госэкзаменӑт вӑтытӑхет», – лупӑс Л. Максимова.

Югра правительства па Россия мӑв культура ми-

нистерства кӑчайт ияха рӑпитты пӑты «Кашащты непеке» хуца ӑш посӑт пундӑт. Тӑм непеке хӑншман, 2014-2018-мит олӑт вӑнты культурайн муй верты мосл. Вевтама рӑпитум культура хотӑт лӑп тӑхарты пурайн хӑшум вухӑт культура рӑпатнекӑт тыдӑш вух вӑншӑка верты.

Мирхотн уша йис, ешавӑд округ правительства па «Партнӑр» немпи компания кӑчайт ияха рӑпитты пӑты «Кашащты непеке» хуца ӑш посӑт пундӑт. Г. Бухтин ясӑн шири, тӑм тӑхи ӑх Сӑрханд вошн хотӑт омӑсты пурмӑсӑт верты пӑты завод омӑслӑт. Щи тумпийн ешавӑд тындышӑк вӑлты хотӑт омӑсты питдӑйт.

Людмила СПИРЯКОВА

Ёмвош округ кӑща Наталья Комарова правительства мирхотн лупӑс, Югра мӑвн нӑл нацпроект вӑраӑн рӑпата мӑнд – «Здоровье», «Доступное и комфортное жилье – гражданам России», «Образование», «Развитие агропромышленного комплекса».

Вудан верӑт нух вантсыйт

Арӑд пелкӑн щи вер тӑнширӑна мӑнд. Мӑвев ух не лупӑс, ищи кӑтн хӑлум вер атмашӑка вӑд. «Мет давӑрта ДТП пурайн ӑнтӑма йиты вер тывӑс. Тӑнӑл 18,1 арат шимӑш вер вӑс. Щит 2012-мит ол киньши шимл, ищи-па мосл, лӑдн па шира ат кердӑл. 80-кем процент хӑннехӑйт аварияйт пурайн щӑта сурма питлӑт. Кӑш тохтӑртӑсора шив юхӑтлӑт па лыведа яма нӑтлӑт, хӑннехӑйт лыднуптӑты дыв пиц ӑн тӑйлӑт», – лупӑс Н. Комарова правительства ӑха.

Щит тӑнмӑтты пӑты губернатор аварийной тӑхет ямсыева лӑщӑтты па ӑхлӑн ӑх ушӑна янхты вӑндтӑты партӑс. Щи тухӑлпи лӑв лупӑс, хути ӑхлӑт янхты вер нух вантты ӑха нӑттыя мосл.

Экономической развитие департамент кӑща Павел Сидоров ай павтӑс, муй вӑрн мӑвев хуци арсыр верӑт тӑнмӑтты питдӑйт. «Тӑмхӑтл правительства мирхотн мӑн нумӑс павӑтсӑв, хути кӑща хотӑтн рӑпитты мир государственной поступсӑта йидуп верӑт ат хӑншлӑт, лӑдн щит унтасн 2014-мит одн нацпроектӑт ямсыева ат рӑпитлӑт», – лупӑс щи хӑ.

Мосл лупты, Юграйн национальной проектӑт окружной поступсӑтрӑвн рӑпитлӑт. 2013-мит одн щи рӑпата 95-кем процент лӑщӑтсы.

Губернатор айкедӑт ара китты тӑхи непеке тулмӑштӑс Реональда ОЛЬЗИНА

Рӑш ясӑн – иса Россия мӑвн вӑлты мир пӑта ясӑн

ЩИ олӑнӑн лупӑс округ кӑща не Наталья Комарова арсыр мир верӑт тӑты координационный совет мирхот пурайн. Щит Ёмвошн Ас нопатты тыдӑш 19-митн вошӑт па культурной автономияйт пида видеоконференция вӑс.

Вӑндтӑты па айдат ӑх верӑт тӑты департамент кӑща лӑпӑр не Лилия Максимова ай тӑс, муйкем арат хӑннехӑ па хон пелӑк мӑвӑт эвӑлт округевн вӑд. Уша йис, Югра мӑвевн па хон пелӑк эвӑлт 2717 хоттел ӑх вӑд, щӑта 4229 няврем енумл. Мет ар хуят ванӑн вӑлты мӑвӑт эвӑлт, щит Средней Азия эвӑлт – 49 процент арат, Кавказ мӑвӑт эвӑлт – 26 процент арат па Украина эвӑлт – 14 процент арат. Мет ар шимӑш мир Сӑрханд вошн вӑд, щит 658 хоттел ӑх, щӑта 933 няврем енумл. Ёмвош районӑн шимӑшӑк – 8 хоттел ӑх 13 пушхие тӑйл.

Округев дуваттыйн 26 ӑшколайн па хон пелӑк мӑвӑт эвӑлт юхтум нявремӑт немасыя хӑншум программӑйт

хӑвӑт вӑндтӑйлӑт. Л. Максимова ясӑн шири, ин 82 процент арат шимӑш нявремӑт рӑш ясӑнӑн путӑртлӑт, 18 процент арат – вевтамшӑка, и процент арат – иса рӑш ясӑн ӑн тӑйлӑт. Рӑш ясӑн ӑн тӑйты нявремӑт пӑты рӑш ясӑн урока аршӑк щос мӑды, «Школа адаптации» поступсы рӑпитл. Щи тумпийн атӑлт рӑш ясӑн вӑндтӑты хӑрӑт лӑщӑтлӑйт. Шимӑш нявремӑт пӑты «Школа будущего первоклассника» немпи вӑндтӑты хӑрӑт вердӑйт.

ЩИ олӑнӑн округ кӑща не Н. Комарова лупӑс: «Мосл щиты верты, лӑдн рӑш ясӑна вӑндтӑты арсыр поступсӑт яма ат рӑпитсӑт. Мосӑн, па хон пелӑк ай пушхит нявремӑт хӑтл мӑр янхты хотӑтн рӑш ясӑна

олӑнитты вӑндтӑты».

Ёмвошӑн «Махалля» мусульманӑт тӑхи кӑща Рустам Хазрат Аминов ай тӑс, хути щи тӑхия лӑнум ӑх «Ма вӑдем, ма сӑмӑна тӑйдем па ма вӑндтӑлум рӑш ясӑн» немпи вер тӑдӑт. Щи вер тӑвман нявремӑт пӑты «Коранические чтения» немпи кӑсупсы лӑщӑтсы, мӑтаут Ас нопатты тыдӑш 17-митн мӑнӑс.

Рӑш ясӑн, литература па йис вӑлупсы уша верты пӑты «Дни славянской письменности и культуры» емӑнхӑтл пӑты арсыр мирхотӑт рӑпитлӑт. Тӑм олн Ас нопатты тыдӑш 23-23-мит хӑтлӑтн сот мултӑс сыр-сыр научной мирхот, ента пасӑн, вӑндтӑты хӑр лӑщӑтсы. Мосл ястӑты, хути тӑнӑл вӑш эвӑлт округевн 14-17 ол дуват нявремӑт пӑты «Кирилло-Мефодиевской лӑнтупсӑт» научной мирхот верты питсы.

Людмила ШУЛЬГИНА

Ас нопатты тылдь 15-мит хатдн Ёмвошн РИЦ «Югра» айкелдт акатты ёх округев нявремдт лавдтты тдхи кдщд не Татьяна Моховикова па социальной вердт департаментдн опеки па попечительства тдхи кдщд не Елена Немчинова пидд вейтантдйдсдт.

Нявремдт лавдтты олаңдн

Щи вейтантупсы пурдйн Т. Моховикова лупдс, мднум од мдр ар нявремдн хоттел хуятдт эвдлт дыведа ладдтсот мулдас непекаң айкелд юхтдс. Округевн влдты хдннехуятдт влдты хотдт вохлдт. Итдх щосн кашдң щимдщ версоралдщдтдт дн тывл. Вантд, закон щирн ай муй вон вердт дыв тдп тдңматлдт. Щдлдтд итдхпурдйн арсыркдртдң кдщдйт лавдрт мдш тдйтд нявремдт пдтд немудтд вер исд дн верлдт. Тдтд мосвандн Т. Моховикова Сдрханд па Нефтеюганской райондтд янхдс па няд ар нявремдн хоттел дхд ийлдп влдты хотдтд касддты ндтдс.

Е. Немчинова путдртдс, хуты юхи хдщум од ар хоттел дх кдтна мднсдт. Щит пдтд ддв ладдтгдн мулдас пдш сутд янхдс па ай нявремдт елдд влдты щирел тдңматдс. Итдхпурдйн айдатхуятдт дңкидал пидд хдщдлт, итдх щосн дыв сут мухты ащидддд мдлдйт. Тдняд Югра мдвев Уральской Федеральной округн нявремдт сема питтд верн олаң тдхид юхтдс, Россия луватн ддв тдп ладдтмидтд влд. Щитд 2013-мит одн Ёмвош округевнхдс ладдтщурдс нивдлсот ладдтгдн хдтдй няврем сема питдс.

Владимир ЕНОВ

Айдат дх влдупсы дерамтсы

Вон кер тылдщн Ёмвош округ губернатор лдңкдр хд Алексей Путин нявремдт енмдлтд вер олаңдн координационной немуп мирхот верднтдс. Щи олаңдн арсыр департаментдт кдщдйт па щдтд рдпиттд хуятдт щдтд ясдң вдйдсдт.

Уша йис, культура департаментдхмет ушдң-сдщдң ай хуятдт пдты арсыр окружной кдсупсдт лдщдтлдт па дыведа всероссийской па мдвтел кдсупсдтд янхтд ндтлдт. Щи тумпи дветпудхдт округхуяттдйн па па мдвдтн верантдйдтд дктд-аритд хдрдтд янхтдй вухн мийлддйт. Щдлдтд итдх тдхет па хуятдт округ бюджет эвдлтгрант па стипендия вухн сухуптдлдйт. 2013-мит одн 28 дви па пух «Юные таланты Югры» немуп вухн мдсдйт. Тдм пдш ушдң-сдщдң нявремдт вондтдтд пдты 18-кем миллионшойтвух тдруптдды, 60-кем миллион округ кдщд не Наталья Комарова искусства дшколайтд пурмдс па кидникдйт лдтгтдй мдс.

Тдмдщ ндтупсы рдвн тднл «Капричио» (Сдрханд) тдхийн нардсты ай дх Берлин вошн влдум мдвтел кдсупсдйн олаң тдхид питсдт. К. Десяткова» (Сдрханд) «Детская школа искусств им. Г. Кукуевицкого» хот эвдлт «Молодые дарования России» кдсупсдйн ушдң-сдщдң двидсдс. Щдлдт РФ президент постум «Поддержка талантливей молодежи» верн нивл пух па дид вухдң мойлупсдйн мдсдйт. Тдм пдш щимдщ нявремдт па айдат дх пдты ищид арсыр кдсупсдт па вандтупсдт лдщдтлдйт.

Мосл луптд, яма Маритд, нардсты па дктд вондтдтд вон дхиди унтасн верлдйт. Кашдң од дыведа тдсд рдпиттд пдты курсдт верднтдйдт. Щдлдт дыв «Педагог годд» кдсупсдйн кдслдт, дхдт мет дм учительт всероссийской кдсупсдйн олаң тдхет холумтлдт.

Ёмвошн 21-кем щурдс няврем влд. Хдн ай пушхдт днтдма йитд вер олаңдн путдр вдс, лупсы, юхидхщумвет од вошевн аршдк няврем сема питдс. Ищид кдтн 2013-митодн ветдвипух сурмд питдс, итдт ДТП питылум артдн. 2012-мит од кидщид тднл шимл ай хуятд юдн, камн па спортивной хотдтн мдшмдтсдйт. Мосл луптд, Ёмвош кдщд шдкд питтд вер ндддм нух вантдл, мостд пурдйн нявремдтд па дыв рдтлддд ндтл.

Кдтхушдгдн муниципальной тдхетн аршдк ай пушдх днтдма йид, Октябрьской па Нефтеюганской райондн хущид шимлдшдк. Щимдщ вер Кондинской райондн мет атмд влд, хутд ардл пелак ай няврем вевтамд влдтд сдмдйт хущид енумсдт. 2013-мит одн окружной консультативно-экспертной тдхийн щид вер лдрамтсы па ушд питдс, щид райондн итдх пдльницдйт мостд пурмдс дн тдйлдт. Щдлдт итдх тдхетн леккар дн тдрмдл па соцдщитд хотдт пиддтдхтдрт ушддн вдтщд дн рдпитлдт. Щид вердт тдңматтд пдты план непеке хдншсд, щид юпидн няврем тдйтд неңдтдмашдк ндтдй питсдйт па ихушдгдн тохтдр хотн мдсдйт.

Ёмвошн интум вонты воншдң пдльницд днтдм, щит пдты тдтд влдтд мирд лавдрт леккардт хущид питтд. Вантд, вошдң дх тухдлпид округ эвдлт юхтдйдтд мирдиди щид пдльницдйн лекщитдйдлдт. Координационной мирхотн щид олаңдн ищид путдртсд па нумдс павдтсд Ёмвош кдщдй непеке хднштд,

лддн вошдң пдльницд ат омдсдй.

Хоттел дх ндтдй по-ступсы рдвн тдм од вдшэвдлтдр нявремдн дхд тдрум пдты спортивной хотдтд днхтд рдхл. Тдм пдлдң округ хуяттдйн 17-кем щурдс щимдщ сдмдй влд. Щид хотдтд днхтд пдты дыведа тдп нем непеке па ар нявремдн непеке пднн вдтд мосл. Муй физкультурной тдхетн вертд рдхл, щит ушд павдтдй щид влд щид хотдт па вошдң, кдртдң сайтдт хущид. 2014-мит одн кдт тылддщ мдр 600-кем сдмдй спортивной хотдтд дрддн па тддддн йитд днхсдт, мет ар хуят Мегион па Советской райондн щдтд вдс, Когалымн па Нефтеюганской район хущид тдп кдт сдмдй щдтд вдсддн. Интум мирхотн нумдс версд, ндддм арсыр тдхетн ай павдтдй мосл, лддн ар нявремдн хдннехдйт ушд ат павдтлдт, хутд дыведа тдрум пдты спортивной хотдтн дрддн йитд рдхл.

Россия президент «Национальная стратегия действий в интересах детей на 2012-2017 годы» поступсд еслдс. Щит вдрддн всероссийской «Добровольцы – детям» ндтупсы лдщдтсд па щит унтасн дңкилы-ащиды, щдлдт лавартд влдтд нявремдт ар щирн ндтдйдт. Щид вер Ас нопаттд тылддщ 15-мит хдтл вдш эвдлт вдщ тылддщ 15-мит хдтл вонты мднтдй питл. Ёмвош округ мир ищид щид вертдй вдйнтсдт. Интум ай дх пдты емдңхдтлдт, вандтупсдт па каш хдрдт Мдвтел сдмдйт хдтдлн, щдлдт Нявремдт лавдтты хдтдлн, Лдхсдң дх хдтдлн постдлйдт. Хдн щид вер етшуптдды, щид пурдйн дерамтлдй, хутд щит тывдс па хутдсдтдй нявремдт, сдмдйт унтдстдсдйт.

Реональда
ОЛЬЗИНА

Рэт яснәт вәндтәты щирәт

Ас нопәтты тыдәш 20-митн научно-координационной мирхот мәнәс.

Мирхотн вәндтәты верәт тәты кәщайт, научной муй ашкола рәпатнекәт па оса тәхет ёх вәсәт.

Ирина Лисютина путәртәс, хутыса округевн рәт яснәт вәндтәты вер дэщәтман вәд. Югра мўевн 28 ашколайн нявремәт рәт яснәт па Увәс мирәт литература вәндтәдәт. Округн 7896 шуши няврем вәндтәйл, щит 64 процент арат – хәнтәт, 32 процент – вухәдәт па няд процент – юрнәт. 2013-2014-мит одн 1694 няврем рәт яснәт вәндтәсәт, 1138 няврем – хәнтәт яснәт, 436 няврем – вухәдәт яснәт, факультатив щирн – 52 хуят, 64 няврем – юрн яснәт па 56 эви-пук сәран яснәт.

Округевн итәх вән вошәтн иньщәсты вер дэщәтсы, мосд муй әнтә

рәт яснәт вәндтәты. Щи эвәлт уша йис, Игримн, Ёмвошн па Дәңки вошн нявремәт ищи кружок хуца рәт яснәт вәндтәты питләт.

2012-мит од вўш эвәлт округевн «Языковое гнездо» йилуп вер тәды, 244 ай пушәх веритләт рәт яснәт вәндтәты.

Шуши яснәт вәндтәты пәты муй иса дэщәтман вәд. Кашәң од аршәк няврем рәт яснәт па Увәс мирәт литература кәсупсийн кәсләт. Тәм одн ашкола хуца 270 няврем щимәшкәсупсәтн кәсәс, 17 хуят – округ кәсупсийн. Тәм од вўш эвәлт нух питум нявремәт вет, няд па хәлум шура

шойт вух ёша холумтсәт.

2014-мит одн одәнмит пўш нявремәт пәты «Угорское наследие» немпи кәсупсы версы, щәта дыв культура, литература па мўв-ават система тайты вер әхтыйн кәссәт.

Тәм ванән 5-11 классәтн вәндтәйлты эвет-пукхәт күтн «Дылән яснәт» немпи рәт яснәт щирн лўнәтты кәсупсы мәнәс. Щәта 125 няврем кәсәс.

Округевн рәт яснәт, Увәс мирәт литература па культура урокәт 62 хуят тәд. Тәм одн вельщи «Мет ям рәт яснәт, Увәс мирәт литература па культура урокәт» кәсупсы вәс, васы мәнты тыдәшн уша йил, хуйтат нух питсәт.

Сўмәт вoш район вәндтәты вер тәты комитет кәща не **Наталья Прожого** лупәс, ин Тәк кәрт пўнәдн немасыя мўв дэщәтды, дәдн щәта

«Тәк кәрт» рўтыщәты хәр верты. Тәм одн Саранпауль пўнәдн вәдты «Мань ускве» («Ай вошие») рўтыщәты хәр ёх па нявремәт хәс од постәты питләт. Хәнты щи хәрн рўтышум айлат ёх ин шуши мирәт культура елды тәдәт.

Мирхот пурайн путәртсы, муй щирн тәм лўнән округевн шуши мирәт нявремәт пәты рўтыщәты хәрәт дэщәтдыт. Ин щи вер тәты пәты вет муниципальной тәхия 1 миллион 200 шура сшойт мәсы. Тәняд щимәш рўтыщәты хәрн 90 няврем рўтыщәс. Тәм одн округевн эвет-пукхәт пәты 11 пәршин хотәң рўтыщәты хәр дэщәтды. Щәта дыв ищи шуши мирәт вәдупсы одәнән уша верты питләт.

Людмила СПИРЯКОВА

Муй щирн рўтыщәты питләт

Вән кер тыдәшн Семейной совет немуп мирхотн нух вантсы, муй щирн нявремәт па айлат ёх пәты рўтыщупсы дэщәтды. Щәта мўев кәща Н. Комарова ай павтәс, тәм пўш щи вера 1 миллиард 737 миллион шойт вух тәруптәды. Щит унтасн 90-кем процент ай ёха рўтыщупсы дэщәтды, щит пәты округ хўваттыйн 510 тәхи рәпитты питл.

Елды лўв путәртәс, муйсәр верәт нявремәт пидә рәпитты мира нумәсн така тайты мосд. Ай кер тыдәшн РФ президент ГТО одәнән поступсы есләс, кашәң мўвн шуши мирәт кәсупсәт щив пўвәтты рәхл. Россия хўваттыйн лыпәт хойты тыдәшн щи непек хўват рәпитты питл. 2015-мит од вўш эвәлт ГТО мәты вер ЕГЭ иты нух вантты питл, хән айлат ёх института экзаменәт мәдәт. Н. Комарова нәмәсд, щи поступсы вўраңн округевн ищи ГТО вер дэщәтты мосд.

2014-мит одн 21 мулдас шура сшуп па эви нўм мўвн па па хон пелакн рўтыщәдәт. Щит 550 хуят

Болгарияйн, 344 няврем «Океан», «Орленок» па «Артек» хуци, сот мулдас ай ёх Крыма мәндәт. Тәм пўш методәнән Болгария мўвн патриотической рўтыщупсы верды па щит ропәхн айлат ёх Шипка тәхия, Алеша немуп кев хурасвантты тәтәдәдәт.

Округев хуци дәдн ищи рўтыщәты ям ат вәс, 387 миллион шойт вух хәт рўтыщәты тәхи ямсыева дэщәттыя мәсы. Н. Комарова лупәс, вухәт щиты тәруптәты мосд, дәдн хотәт тўңширәна ат йилпатсәйт. 2014-мит одн шуши нявремәт рўтыщәты тәхет па пәршин лагерят хуци рўтыщәты пәты лапәт миллион шойт вух мәсы.

Губернатор нәмәсд, кашәң районән пәршин лагерь верты щир вәд.

Мўев кәща не юпийн арсыр ёх яснәт вўйлясәт. Ашкола кәща С. Росляков (Междуреченской) па «Патриот» тәхи ух хә Ф. Кадров (Нижевартовск) путәртсәңн, хути дыв хуцәла палаточной тәхетн кашәң одн нявремәт рўтыщәдәт. Щәта дыв байдарка хопәтн юханәт хўват вөщийләт па әмәш тәхет вантты яңхләт. «Совет отцов» тәхи кәща В. Еремеев па Д. Кайгородова эвие ай павәтсәңн, хути Елизарово хуци ай ёх военно-патриотической щирн рўтыщәләт. Мосд лупты, ар од округевн вәдты айлат ёх Вудәң Отечественной дәдә хәрәтн әнтәма ювум миркәншты яңхләт. Нижегородск пукхәт-эвет щит верман 119 хуят лўвәт-сомәт дәдә хәрәтн вөйтсәт. Тәм пўш дыв Ростовской, Нижегородской па Вологодской областятә

щит верты мәндәт. Итәх ёх Аджимушкәй тәхия кәншәнышты яңхләт.

«Патриот» немуп хотух хә (Ёмвош) В. Крот яснәт щирн, арәд пеләк няврем хәтләтн рәпитты тәхетн рўтыщәләт. Рўтыщәтәл пурайн дыв тўт хәрәтты ёх рәпата хота, ОВД, тухләң хопәт омсыйлты тәхия яңхләт уша верты, муй щирн щәта рәпатнекәт рәпитләт. Мосан, щит вантты юпийн вәна йитәдн щив рәпитты мәндәт.

«Новые имена» тәхи (Сәрханл) кәща не О. Пилецкәй лупәс, мет ушәң-сәшәң эвет па пукхәт лўнән па сўсн Суздаль вошн рўтыщәдәт, хута дыв арсыр йилуп вер уша павәтләт. Щимәш рўтыщупсы унтасн юхи хәшум одәтн 36 айлат ёх Москвайн вән непекәна ювмед юпийн рәт мўвәдә рәпитты юхәтсәт.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

Акция пурайн 1500-кем арсыр мирхотат, кәсүпсәт, вандтүпсәт, якты-ариты хәрәт па па утатмәнтитдәт. Шитәт күтн яртыяң вудан вер вәд, шит Акция пүншты паләптәхәртиширәһән па «Красная книга глазами детей» немуп вандтүпсы. Вән әх вәндтәты вер олаңән мирхот верләт, мўвтел айдат әх «Одна планета – одно будущее» путрупсы әктәшдәт. Ши тухәлпи «Музейная арт-маевка» фестиваль, «Марш парков» па «Спасти и сохранить» кинайт вандтәты хәр питл, шәдта финно-уграт мирхот верды.

Яртыяң вудан вер питл

Кәтхушъяңмит пўш Ёмвош округевн «Спасти и сохранить» немуп экологической акция верды. Ас нопәтты тыдәш 15-митн губернатор дәңкәр хә Геннадий Бухтин мирхот верәнтәс, хута путәр ши вер ләшәтты олаңән мәнәс.

Экологической акция Ас нопәтты тыдәш 23-мит хәтәдн Ёмвош күтүпн па Лосев немуп рүтшәты тәхийн шит пүншды. Ши пурайн ар мир шиты лодыдәт, ләдн «Спасти и сохранить» ясәәтн вәдты буквайт ат тывсәт. Нәмн, мосәң, тухдәң хоп пәрляты питл, ләдн ши ут киная па хура вўты. Ши акция лыпәт тыдәш 18-мит хәтәдн ләптәхәртды. Етнхота юхәтты әх путәртты питдәт, муй ширн экологической вер тәм пўш ләшәтман вәс.

Ас нопәтты тыдәш сукәнтты хәтәдн «Владимирская» немуп рүтшәты тәхийн «Музейная арт-маевка» питл, шив 600-1000-кем хуят юхәтдәт. Ши мир шив тәты пәты вошев күтүп эвәдт кашәң 30 мину-

та тўтәң әхләт яңхты питдәт. «Марш парков» немуп вер вән кер тыдәшн верты однитсы. Тәдәнтәдн 50-кем вер шив постәсы, итәхәт ин вәнты ләшәтсыит па шит вўраңән Ёмвош округ «Вўрты киника» етнхотн мира вандтәсы. Ши тухәлпи вән кер тыдәшн Аштәпан мойпәр сема питум хәтл поридәсы. Шәдта тәм ванән мўвев хўватыйн ар мир юхәт омәссәт.

«Макулатура, сдавайся!» – ши ут вўраңән айдат әх катра непекәт әкәтты питдәт. Лыпәт тыдәшн 8-11-митн Венгрия, Эстония, Финляндия па Россия эвәдт юхәтты финно-уграт мирхотн нух вантләт, муй ширн VI-мит мўвтел конгресс мәнәс. Шәдта нәмәсты питдәт, хуты-саты шимәш вер Лахти

вошн Финляндия мўвн ләшәтты. Ши тумпи дыв путремәләт, муй верты, ләдн рәт ясәәт па шуши мир вәдупсы ал вәшсәт.

Тәм пўляң Акция мәнты пурайн «Спасти и сохранить» немуп кинайт вандтәты хәра 160-кем телекомпанияйт кинайдал тәты дәңхаләт. Па хон пеләк мир эвәдт мет олаңән Австралия, Португалия, Испания, Бразилия, США, Армения па Осетия эвәдт хәннәхәйт Ёмвоша юхәтләт. Телефестиваль лыпәт тыдәш хәдмитн Дәңәд юхан хонаңән пүншды, ши юпийн мойң әх Ас па Дәңәд юханңән ияха увты тәхи ванттыя тўтәң хопн тәдыйт. Кинайт вандтәты хәр лыпәт тыдәш 6-митн «Югра-Классик» хотнләп тәхәрды.

Реональда ОЛЬЗИНА

Ар юх ил павәтды па ар ай юх омәсды

Тәм товийн Ёмвошн X-мит А.А. Дунин-Горкавич немуп мирхот вәс. Ар тәхи эвәдт мўвәт-автәт дәвәдты әх, учәнойт па Сәрханл, Нижневартовск, ЮГУ хуши вәндтийдты эвәт-пухәт шив әктәшийдсәт.

Па оләт иты мирхотән әх «Лесное хозяйство», «Экология и природопользование», «Развитие освоения Севера Западной Сибири», «Рекультивация нарушенных земель», «Краеведение и туризм» па «Обско-угорской мир» верәт олаңән путәртсәт.

Мет сыры мирхотн природной ресурсәт хоткәшә **Е. Платонов** ясәң вўс. Лўв ай павтәс, муй ширн тәняд мўвәт дәвәдты вер ләшәтсы. Уша йис, Россияйн хотәт омәстыя па па верәта мет ар юх Ёмвош округн ил павәтды. Тәм пўляң ши рәпата верты пәты 13 мудтас шурәс договор непек ярсоткем тәхи пидә хәншман вәд, Ямалн 1500-кем арат

шимәш непек, Свердловской область хуши – 580-кем. Ин вәнты 4 миллион 400 шурәс кубометра юх ил павәтсы, кашәң ол соткем шурәса аршәк юх эвәтды. Мет ар Советской, Октябрьской па Сўмәтвошн районән павәрт сопәсләды.

Ил павтум юхәт юкана ай юх омәсды. Е. Платонов лупәс, интум омәсты арат юх тәрмәд, мет ар ән мосл. Вантә, омсум юхәт ямаенумдәт. Мослупты, 89-кем процент ай юхәт округевн енмәдлийт, ән тәрүмты утәт Свердловской, Томской па Тюменской область эвәдт тыв тәдыйт.

Шәдта лупсы, округевн ар әр пунды вудды

верум мўвәт нух сыстамтты пәты. Шит унтасн кашәң ол 30-кем процент сыстамтум мўв лесной фонда юхды мәдыйт. Лавәртшәк питы вуйн хәдытум мўвәт па шламовой немупампарәт нух сыстамтты вәд. Интум нумәспавәтсы, ләдн Природнадзор әх йилуп непек ат хәншләт, хута ямсыева ат альдат, муйсәр мўвәт хәдәңә лўңтәсләт.

Тўт әсупсы эвәдт мўвәт дәвәдты пәты округевн авиабаза тәхи вәд, шәта и шурәс мудтас хуят рәпитл. Россияйн вәдты шимәш тәхәт күтн мўң хушәва ши ут мет ар мосты пурмәс тайл па мет ар хәннәхә немасыя тўт хәрәтты вәндтәсыит. Шәдта кәт ол мәр Ёмвошн оперативной штаб рәпитл, хута рәпәтнекәт нух вантләт, муй па хута мўвев хўватыйн питыйл. Ешайн шимәшутәт кашәң

районән вердыйт.

Вәнтәв тўтн деты олаңән иши путәр мәнәс. Метар әсупсы округ хуши 2012-мит одн вәс, тәняд Нуви сәңхум районән мет ар мўв тўтн лесы. Округев хуши Кондинской, Ёмвош, Советской районән па Урай вош питәрн вәдты вәнтәт мет тўта питыйлдәт. Е. Платонов лупәс, ванкўтды пәләң нәд эвәдт вәнтәт тўтн нух вўшитдыйт.

Мўвәт-автәт поступсы олаңән департамент кәшә лупәс, хуты тәм ванән шив йилуп верәт хәншсыйт. Шит вўраңән тўтәхә сопәсләты муй хот омәстыя юхәт ил павәтты рәхл. Па хуя-та тыныты ропәхн шит ки верты, ши пурайн хәннәхәйт вухн пундыйт.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

МўвЎт-йиңкЎт давЎлды емЎңхЎтл пўншсы

Ас нопЎтты тылЎщ 23-мит хЎтЎдн Ёмвош хЎрийн ияха ЁктЎщум хЎннехуятЎт мўвЎт-йиңкЎт давЎлды «Спасти и сохранить» немпи емЎңхЎтл пўншсЎт.

Югра мўев Природной ресурсЎт тЎхи кЎща хЎ Евгений Платонов тЎм емЎңхЎтл олЎңан айкел верЎс:

– ЛЎңхЎлум лупты ши олЎңан, хуты тЎмЎщ мўвЎт-йиңкЎт давЎлды емЎңхЎтлЎт кашЎң хон пелкЎтн ар ширн лЎщЎтлЎйт. ТЎта мўң ёхлўв немасыя вЎнтЎт, мўвЎт па йиңкЎт яма тЎйты вер пЎта сыр-сыр нумсЎт версЎт. ТЎмхЎтл шеңк ар хЎннехЎ Ёмвош кўтўпн ЁктЎщЎс. Дыв худыева «Спасти и сохранить» фестиваль порилЎтыюхЎтсЎт. ВантЎ, тЎм нуви тЎрум идпийн

хуятЎт елды ищиты вЎтты-холты лЎңхЎлЎт па мўвел-йиңкел давЎлды верЎт ищипа сЎмЎңа тЎйлЎт.

Лўв юпелдн Ёмвош округев Природнадзор тЎхи кЎща хЎ Сергей Пичунов путЎртЎс:

– ХЎн мўң давЎртверЎт олЎңан ясЎң тЎлўв, ищипа нЎмЎслўв, мўй ширн щитЎт тўнматты рЎхл. ТЎм йисн сыр-сыр государственной поступсЎт вЎллЎт, мЎта утЎт унтасн мўң нЎхлЎтум мўвЎт-йиңкЎт систамттыверитлўв. ЩитпЎташи тЎмЎщ емЎңхЎтлЎт юхи хЎщум олЎтн порилЎты питсыйт, лЎдн аршЎк

Л. Теткина верум хур

хЎннехЎлўв вЎтты-холты мўвЎд сыстама тЎйты пЎта ат нЎмЎсЎс. ТЎп щит пЎта тЎм фестиваль елды мЎнты пилт.

Мосл лупты, хуты Ёмвош округевн тЎмЎщ МўвЎт-йиңкЎт давЎлды емЎңхЎтл кЎтхущЎяңмит пўш верды. Щит пЎта вош хЎры кўтўпн немасыя

айлат ёхн лЎщЎтум хЎс тЎхи рЎпитЎс, щит: «Ар-сыр морты мўв войт», «Мудтаса ювўм непекаЎт ЁкЎтты», «МўвЎт-йиңкЎт давЎлды ёх», «КЎсты хуятЎт», «Сыр-сыр хурамЎң лапатЎйт» адисупсЎт па па утЎт.

Владимир ЕНОВ

НохЎр юхЎт омЎссЎт

Ас нопЎтты тылЎщн округевн ай нохЎр юхЎт омЎссыит. Щи вер Россия мўв луваттйин вЎнт омЎсты хЎтл вўраңан верЎнтсы. Югра мўвн ши мосты вер природной ресурсЎт департамент па лесхоз ёх лЎщЎтсЎт.

Ёмвошн ищи мир ияха ЁктЎщсЎт, лЎдн нохЎр па нЎңк юхЎт омЎсты. Байбалак немпи пусл кимда 300-кем вЎн па айлатхуятюхЎтс. ОлЎңан кЎща ёх юхЎтум мира

ям вўща ясЎңЎт лупсЎт. ЩЎлта хЎнты поэтесса Мария Волдина вЎнт юхЎт олЎңан йис путрЎт путЎртЎс. Щи юпийн «ЛылЎң союм» тЎхийн рЎпитты ёх па щив яңхты

пушхЎт увЎс арЎт па якЎт вандтасЎт.

Щит етшум кемн мир сЎрлад вўслад па ай юхЎт омЎсты питсЎт. Луваттйин веткем гектар тЎхи ай юхн омЎссы. ХЎнты пурайн щЎтанахЎр юхЎң вЎнт тывл, омсом юхЎт вЎна енумлЎт. Па, мосаң, ин щЎта рЎпитум хЎннехуятЎт нявремлад па хидылад хЎнты тЎм омсом вЎнт хўват

воньщўмутЎт па тулхЎт ЁкЎтман яңхты пилтЎт.

ЩЎлта па мир вЎнт шайн яньщлтЎсыйт. Щи тумпилывелатўтхЎрЎтты пЎта верум арсыр машинайт па тЎм йис щўңкЎт вандтасыйт.

Щи хЎтл Ёмща па яма мЎнЎс. Шеңкямверверсы!

Надежда ВАХ

Нуви сәңхум районән увәс мир культу-
ра тәхийн рәпитты җх Вудаң Победа хәтл
вүраңн «Восточка с фронта» вер ләжәтсәт.

Ши олаңән нәмты мосл

Мўң иса тарум ладьн
тәрәндум җх олаңән
нәмлүв. Шуши җхлүв әнтә
тәп пушкән эвәлт яма
есәдты хошсәт, дыв вүлең
әхләтн увәс мўв хўват
детут па мосты пурмәсәт
лаясты хәрпа Ленинград
вош пәта тәсәт. Ар хуят
хәнты па вухадь җх ладь
хәрыйн ухлад пунсәт.

Тәм емаңхәтәдн
«Увәс хурамәт», «Верәң
нявремәт», «Увәс моньщ»
тәхета яңхты нявремие
яксәт па арисәт. Ши тум-
пи лаясум җх па ладь пу-
райн па ши юпийн така
рәпитум хәннехуятәт
хурәт эвәлт вандтупсы

верантсы. Щәдта пушхәт
ветеранәт олаңән путрәт
хәләнтсәт. Дыв уша версәт,
хута щатъщащидал па
аңщащидал лаяссәт, муй
арат хәннехә ладь хәрәт
эвәлт юхи әнт юхтәс,
муйсәр мевл посәтн
мойдасыйт.

Увәс мир культура
тәхийн рәпитты хуятәт
ләңхәләт, ләдн айлат җх
ши лавәрт олаңән
ат вәйтләт па ладь пу-
райн лаясум па рәпитум
рәт җхлад олаңән иса ат
нәмләт.

Ирина ИБРАГИМОВА
Хәнты ясәна тулмәштәс
Надежда ВАХ

Мет ай пушхиет эвәлт аня лыптәт

Ас нопәтты тыләщ 9-мит хәтл Россия
мўвн вәдты кашәң хуят пәты мет вулаң
па тынаң хәтл. Вудаң Отечественной
ладьн нух питты пәты ар хуят әнтәма
па мәшәңа йис. Югра мўв эвәлт ладь
хәра 18 шурәс мултәс хәннехә мәнәс.
Дыв ладь хәрәтн мўвев вәнльсәт, әрдал
ән шадитман хәрция па така лаяссәт.
Ар пеләк мир юхды әнт керласәт. Лая
яңхум па ладь пәты рәпитты җх ши
пәлтап хәтләт иса нумәсн тайләт.

Мўң, тәм йисн вәдты
мир, вәдупсәв хўват
ши олаңән иши нәмты
питлүв па нявремәта
айтелдн ши шәк пура
олаңән путәртлүв.

Вудаң емаңхәтл

едпийн Ёмвошн ай пуш-
хиет «Парк Победы» кев
хураса иши яңхсәт, ләдн
аня лыптәт пунты. Ши
нявремәт күтн 13-мит
«Малышок» немпи ясли
хот эвәлт мет ай эвиет па

пухиет иши вәсәт. Дыв
пеләда вантмемн сәмем
щикемторыйс. Вантә, ши
луват ай пушхәт вулаң
ладь олаңән вәләт па ям
нумәсн сәм хәр вўш эвәлт
вурты аня лыптәт пунсәт.
Нявремәт лавәдты неңәта
вән пәмәщипа ясәләт луп-
ты ләңхәлүв, дыв ши мурт
ям вера мўң тәпиелүв
вәндләдәт. Щиты ям
нумәсн, тўңширәңа ай
пушхәт вәндләтты питлүв
ки – Россия мўвев мет
така па әрәңа йил.

**Ирина
САМСОНОВА**

Кәшәң няврем пәты «Пәдтаплды хушап» әкәтсы

Вән кер тыдәш 22-митн Югра мўевн нявремәт вәлупсы давадман тәйты уполномоченный не Татьяна Моховикова унтасн лекшитты нявремәт пәты «Пәдтаплды хушап» немпи вер ләшәтман вәс.

Мосл ястәты, хуты тәмәш вер ям арат од юхды па хон пеләк мўвәтн рак пәдтап мәш лекшитты тохтўрәт версәт, ши юпийн Россия мўевн ищи щимәш ям вер тәты питсы.

Ас нопәтты тыдәш 22-митн Югра мўевн нявремәт вәлупсы давадман тәйты не Татьяна Моховикова округ пәдница тохтўрәт пида вәйтәнтәдәс па «Пәдтаплды хушап» немпи ут мойдәс, щәты сыр-сыр юнтутәт вәсәт.

Т. Моховикова ясәң щирн, щурәс мултас юнтут әкәтман вәс, щирн ши арат хуят юнтут тәс. Ши тумпийн Нефтеюганск вошн вәдты «Светозар» немпи шәкащты

нявремәт пәты хот рәпатнекәтпа эвет-пухәт ищи мойдупсәт китсәт.

Тәм юнтутәт процедурной хот йитәтн тәйты питдыт, кашәң укол доньщты юпийн пушхита мойдупсы мойдәты питды.

Кимит «Пәдтаплды хушап» Нижневартоск вошәң рак мәш эвәлт лекшитты нявремәт пәты китды. Щит «Хәтл әши» немпи ям верәт верты фонд әх пида тәды.

Мўң инь щәс сўв, муйсәр юнтутәт ши хушапн вәдләт? Т. Моховикова юхды лупәс: «Мўң немәсыя непекән хәншсўв, муйсәр юнтут мойдәты рәхл. Ши непекәт иса округев луватыйн па айкеләт

әкәтты тәхет электронной пәщтайт хўват китсўв. Щимәш юнтутәт әкәтсўв, мәта утәт систамтты муй лухитты рәхл.

Юволәңән Татьяна Моховикова лупәс: «Ма

щиремн, тәм ям вер едды тәты мосл. Мўң пура-пураин мирева тәм акция оләңән путәртты питлўв».

Людмила СПИРЯКОВА

«Югорика» ванлтупсы вәс

Лўв путәртәс, хуты тәмәш арсыр киникайң ванлтупсы Ёмвошн хәтмитпўш ләшәтсы. Тәм одн щит пәта арсыр издательствәйт хуятәт Тәпәдвош, Тюмень, Екатеринбург, Пўднәвәт эвәлт юхәтсәт па ванлтәдәт,

муйсәр йилуп лўнәтты непекәт есәдты щир дыв тәйләт. «Тәп тәмәш вән мирхотәт пураин мўң уша павәтты веритлўв, муй арат литература Ёмвош округев хәннехуятәт хәншләтпа арсыр вошәтн вәдты издательствәйт

Тәта мосванән Ас нопәтты тыдәш 14-мит хәтәдн Югра мўв киникайт лўнәтты хотн «Югорика» немпи ванлтупсы вәс. Ияха әктәшум хәннехуятәт едпийн краеведческой литература па библиография хот йит кәща не Татьяна Пуртова айкел верәс.

хущи дыв тәм хәтләтләт», – лупәс Татьяна Пуртова.

Тәмәш ванлтупсы пәта Югра мўв киникайт лўнәтты хот кәщәйт немәсыя 5 кәсупсы щир тәта ләшәтсәт, щит: «Мет ям художественной киника», «Мет ям краеведческой киника», «Мет ям вәндтәты киника», «Мет ям ай нявремәт пәта хәншум киника» па «Мет ям электронной киника». Мәта киника хәннехуятәтн сәмәңа верды, щит пәта лўвел ләшәтум хуятәт мойдупсийн мәдыт.

«Югорика» немуп киникайң ванлтупсы тәм одн Ёмвош округев Общественной связят па Культура департаментнән ләшәтсәңән, ләдн Югра мўев хуятәт тўнщираңа ат вантсәт, хуты мўң поэтлўв муй писательлўв шеңк яма кашәң пўш непек есәдты пураин нәтдыт.

Владимир ЕНОВ

Хурн: киникайң ванлтупсыя әктәшум әх

*Кашаң ханты вер дүв ясаң, дүв хурас, дүв ун-
тас тайл: ёнтасты муй тыйты, сак каратты
муй па па верат. Ханты ханнехэ пата кашаң
шукшаты вер хурамаңа па эмша вэл. Нуви
санхум район увас мир культура тахия юхтыйлды
мойн хуятата хурамаң ханты иис верат па
пурмасат вантгалыит. Сыр-сыр ернәсәт, щашкан
сәхәт, хурамаң тьком посәт, севум вейт, тунты, дүв,
нюки па хұд сұх эвәлт верум утәт. Щи пурмасәт
эвәлт ханты мир вәлупсы оланн уша верты рәхл.*

Ёшңал пата – рәпата, сәмл пата – амтупсы

вер ши вәйтсум.

Олаң командировка
Саранпауль воша мәнсум.
Щата нюки эвәлт ёнт-
ты вер нух вантсум па
вәндтыйлдсум. Щи юпийн
рәпатаем әхтыйн арсыр
кәртәтапавошәтаяңхсум,
арсыр мир пидә вәтәңа
йисум». Интәм дүв кашаң
вән муй ай кәртән вәлды
ханнехуятатн мосман
тайды па шив давәлды.

Оланн Ирина шукшаты
вер иса ямсыева нух
вантсәлэ, тўнширәңа
вәндтыйлдәс. Дүвәд вәндтум
имидал иса нәмман
тайдәлэ па дыв олңелн
яма путәртәл. Щашкан
сұххурамаәтәнтты дүв Ев-
докия Егоровна Молда-
новайн вәндтәсы. Ханты
акань верты вер Матрәна
Егоровна Яркина дүвәда
вандтәс. Аксинья Григо-
рьевна Ерныхова пидә
тунты эвәлт пурмасәт
версәңәт. Екатерина
Максимовна Лозямова
эвәлт сак каратты веруша
павтәс.

Интәм Ирина «Верәң
нявремәт» тахийн пушхәт
йис ханты вера вәндтад.
5-12 тәд дуват эви-
ет дүв хушәда ёнтасты
юхтыйлдәт. Хантыимийн
дыв сыр-сыр шуши мир
верәта тәса вәндтәдыйт.
Айкемн ёнтәсләт, вева
йиләт ки, шай янышләт,
путәртләт па шәлта
елды рәпитләт. Верум
пурмасәд дыв арсыр
касупсәта тәтләсәд.

2008-мит одн И. Фир-
сова Россия народной ма-
стер немн юкантсы. Дүв
сыр-сыр ханты пурмасә

тәсаверты вәндәс. Хоскем
мудтас дапка ай хир, 50
тўтшаң хир верәс. Щи
тумпи няд щашкан сәх,
кәт нәй сұх эвәлт ён-
тум сәх, хәт ернәс ёнтәс.
Мудты арат пос, севум
вей тыйс, арсыр хурамаң
турлопсәт кәртәс.

Ирина Кузьминична на-
учной рәпата па тәд. Лек-
цияйт дўнәтәл, «Касум тун-
ты» немпи непек ханшәс
па ишимәщ электрон-
ной щўңк есләс. «Ханты
ясәң» газетая арсыр верәт
оланн айт китл. Ипўша
рәпатаверләхтыйнмудты
йилуп ут уша павәтл. Щи
кўтн Нуви санхум вошн
вәлды Ёмвош технологи-
педагогической колледж
тахийн нявремәт давәлды
неңа вәндтыйл.

Рәпатайд яма тәтәл
пата Ирина Кузьминич-
на ар пўш арсыр ишәк
непекәтн па мойлупсәтн
мой дыйдса. Верум
пурмасәд сыр-сыр
вандтупсәтн па тыныты
тәхетн шивәдәты рәхл.
Дүв Нуви санхум район
ай кәртәтн вәлды ар хуят
тәм мосты вера вәндтәс.
Неңәт дүв пеләдавантман
иши ёнтасты вўянтләт
па арсыр емаңхәтләтн
хурамаң ханты сұхәт
ләмәтләт. Сыры оләтн
неңәт ханты сұх нух
ләмәтты едемсәт, интәм
па ернәсәтн па щашкан
сәхәтн ән тәрумдыйт.

Тәмәщ тәс па мосты
вертәты хуят, дәлн, аршәк
ат вәд.

НИНА ШАБАРШИНА
Ханты ясаңа тулмаштәс
Надежда ВАХ

Шимәщ пурмасәт
верман ар ол увас мир
культура «Хурамаәт»
тахийн Ирина Кузьми-
нична Фирсова рәпитл.

Ирина Ваньшавәт
кәртән вой-хұд вәлпәсләты
хоттел ех хуша сема питәс.
Ащел – Кузьма Илларио-
нович Молданов Вотьма
кәрт хә, Вулаң даля яңхәс.
Далә юпийн ар ол рәт кол-
хоснрәпитәс. Аңкел – Аку-
лина Александровна икәда
нәтәс, хотл тайсәлэ, верлы
ән па вәдляс. Тәд пурайн
па етна йитийн, хән иса
вердал етшуптәлэ ханты
ләмәтсұхәт ёнтәс. Ирина
аңкел пунда ид омәсл па
акань ёнтәл.

Ирина вән упел Ли-
дия Кузьминична лупәл,
хуты ёнтты ширәтн Ири-
на эвие Дарья Леонтьев-
на щәщел эвәлт юхәтсы.
Щәщел ёнтасты тәс не
вәс, муй верты иса хошәс.
Мендә вәндтәслә: «Ма
пухийем, вўдең ташатн
енмәс. Дүв ям вейн, ям
молшәңәт ат яңхәл». Па
менд икәда ям молшәң,
нуви па питы вейңән ши

верәс, дүвәда па хурамаң
сәх ёнтәс. Әхәт ши сәхл
дова пеләтсәл.

Ирина Кузьминична
путәртәл: «Ма щикўш ай
вәсум, тәп яма аңқаңкем
ёнтум утәт нәмләләм. Ин
ишимәщ намәт ёнтсум па
турлопәс карәтсум».

Ирина ши ёнтасты
верл сәмаңа тайты пата
увас мир культура тахия
рәпитты ши юхтәс. Дүв
ши оланн путәртәл:
«Олңәдн ханты ернәс ёнт-
ты нумәсн юхәтсыюм.
Ернәсем ваньшәсты
пата увас культура тахия
дўңсум. Щата арсыр
верум па ёнтум хурамаң
пурмасәт шивадасум,
щит вантман ернәс
ваньшәсты вер иса хұлт
юремасем. Щәдта Н. Ко-
стылева кәща не рәпата
тәхи оланн иньшәссем.
Ши пурайн щата мудтас
рәпата әнтәм вәс. Ешавәс
па шив рәпитты ши во-
хсыюм. Нәмәссум, хуты
и ол мәр рәпитлүм,
щәлта сыры рәпатаема
кердалум. Щи вўш эвәлт
13 тәд мәнәс, сәма мосты

Ар од рэт мирд пӑта рӑпитӑс

Сӑран ими Анфиса Георгиевна Тулумбасова (Семяшкина) ар од мӑр Поднавӑт кӑлуп кӑщя вӑс, щит пӑты шуши мир культура верӑт тӑса вӑлдӑ. Шив янхмемн ма дӑв пидӑда вӑйтантийдсум, вӑлупсӑдн мӑнум верӑт оӑӑӑн путӑртсумн.

Анфиса Георгиевна 1938-мит одн Сӑмӑтвош район Патрасуй кӑртӑн сема питӑс. Ӑӑкел Ирина Андреевна Семяшкина опраш немд Собянина вӑс. Ӑӑӑӑкел Печора вош ӑвӑлт семьяйд пидӑ Патрасуй кӑрта юхтӑс, Ирина ши пурайн тӑп кӑтхушӑӑн од луват вӑс. Вӑна ювмӑдн ши кӑртӑн дӑв Егор Ильич Семяшкин пидӑ вӑтаӑа йис па икия мӑнӑс. Хӑн Анфиса кӑт од шӑпа йис, ащел лӑда тӑсы. Дӑв шӑта мӑӑ мӑвев вӑньдмансурмапитӑс. Ирина Андреевна ши пурайн колхозн ух неӑа вӑс па лапкайн пир-кашека рӑпитӑс.

Анфиса Патрасуй кӑртӑн няд класс етшуптӑс па елды лапӑт класс вӑнты Сосьва кӑрта вӑндтӑйдты мӑнӑс. Яӑ класс Сӑмӑтвошн етшуптӑс па елды Пудӑнавӑт воша культпросвет училищӑйн вӑндтылӑс. 1961-мит одн щитетшуптум юпийн, дӑв Салимал кӑртӑн Ямал мӑвн рӑпитӑс. Шӑта Николай Тулумбасов пид хӑйд пидӑ вӑтаӑа йис. Икел ши кӑрта Сочи вош ӑвӑлт юхтӑс, Увӑс мӑв шивӑлӑты лӑӑхӑс. Анфиса икеӑа йис па икел пидӑ Сӑмӑтвош рай-она мӑнты вӑтышӑсӑӑн. Культура тӑхийн рӑпитты хӑйн Геннадий Усковӑн Анфиса Поднавӑт воша рӑпитты китсы. Па ин вӑнты Анфиса Георгиевна шӑта ши вӑд.

Ияха ки дӑӑӑтты, дӑв кӑлуп хотн 32 од рӑпитӑс. Ши оӑӑӑн щиты

путӑртӑл:

– Тыв юхӑтсум, кӑлуп хотн немхуят ӑн рӑпитӑс. Ма кӑщя павӑтсыюм, оӑӑӑн атӑлт рӑпитсум. Ма кӑртӑн каркам хуят кӑншты питсум. Мӑнема Петр Иванович Юхлымов, Геннадий Ефимович Пендахов, Ольга Ефимовна Пендахова яма нӑтсӑт. Мӑӑ пӑпи як вӑндтӑсӑв. Венш хурӑт, хӑншӑӑ посӑт ӑнтсӑв. Шӑлта ши якӑт вӑндтӑты Москва воша яӑхсӑв, шӑта ишӑк непеӑӑтн, мойдупсӑтн мойдӑсыюв.

Оӑӑӑн рӑпитты шеӑк лавӑрт вӑс. Ма ши пурайн газета лӑщӑтсум. Оӑӑӑмит лопӑсн политической айкелӑт хӑншсум, кимит – кӑртӑн нӑшайт па па арсыр верӑт оӑӑӑн. Оӑӑӑмит оӑӑтн ма ши айкелӑт пленка хуши хӑншсум, хурӑт версум. Шӑлта хӑн кӑртӑн миркина вӑнтты юхӑтсӑт, оӑӑӑдн дывела газетаев адьсӑв, ши юпийн кина. Иса айкелӑт ма ӑкӑтсум, колхоза па па арсыр рӑпитты тӑхета яӑхсум. Рӑпатнекӑт иньшӑссум, хутыса тӑм лапӑт мӑр рӑпитсӑт па ши оӑӑӑн газетӑйн хӑншсум. Шӑлта кеншӑка йис, звуковой газета, радиова иты, лӑщӑтты питсум. Айкелӑт иса путӑртсум па кӑртӑн ӑх щит хӑлӑнтсӑт.

Шӑлта мӑӑ вӑнӑн вӑлды Ваньшавӑт, Тӑкъякан, Пӑштар кӑртӑт хӑват арлӑв, яклӑв пидӑ яӑхсӑв, газетаев шӑта иши вӑндтӑсӑв. Дӑӑ пурайн турн верты тӑхета яӑхсӑв. Тӑдн па дов ӑхлӑтн тӑтлӑсыюв.

1980-мит оӑӑтн ма Фаина Иш-тимирова пидӑ рӑпитсум, ши пурайн мӑнема кеншӑк йис. Иса якӑт дӑв лӑщӑтӑс. Сыры пурайн од и пӑш Ӑмвошн иса кӑлупӑт ӑх кӑщя хуятӑн рӑпатайдал вӑнтсыит. Мӑӑ шив тӑса лӑщӑтӑйдсӑв па якӑт, арӑт пидӑ яӑхсӑв. Ма хӑнты ясӑӑ ӑн вӑдем. Тӑп хӑнты ясӑӑн арӑт ари-сум па ин вӑнты арилум, ясӑӑт тӑса вӑндтӑлдам. 1985-мит одн Альбина Фирсова, Катя Туполева, Наташа Курикова, Зоя Козлова ӑвед пидӑ ияха Ӑмвоша яӑхсӑв. Яма яксӑв, арисӑв, оӑӑӑмит тӑхи холумтсӑв. Мин Альбина Матвеевна пидӑ хӑнты аряма аримев пӑта иши ишӑксыимӑн. Ши юпийн мӑӑ мис пӑсты неӑӑта яклӑв па арлӑв вӑндтӑсӑв.

1986-мит одн хӑн 52 ода йисум, ма рӑтышӑты мӑнсум. Сыры пурайн мирев кӑтӑдн лӑхсӑӑа вӑсӑт. Кашӑӑ лапӑтн и пӑш якты хӑр верӑнтсӑв, нуви тӑт ӑнтӑм ки вӑс, ма баянӑн юнтсум, мир рӑтышӑсӑт, яксӑт.

Ин вӑнты А. Тулумбасова кар-кама вӑд. Поднавӑтн вӑлды пирӑш ӑх «Жизнелюбы» немпи группа лӑщӑтсӑт па арсыр кӑсупсӑта яӑхлӑт, па ишӑкдӑйт, мойдупсӑтн мӑдӑйт. Геннадий Гаврилович Макеев баянӑн юнтӑл, неӑӑт арилӑт, яклӑт. Мосл лупты, Анфиса Георгиевна балалайка нарӑсьюхн тӑса вухаль арсӑв юнтты хошл. Лупл, айдат пурайн ши арсув Патрасуй кӑртӑн хӑлӑнтӑс, нумса пунсӑлӑ, ин вӑнты ши сув юнтӑл.

Анфиса Тулумбасова икел пидӑ кӑт няврем енмӑлсӑӑн. Анатолий пухл Москва вошн вӑд па рӑпитл. Марина ӑвед Нуви сӑӑхум вошн пӑльницайн рӑпитл, семьяӑа йис.

Ма лӑӑхалум Анфиса Георгиевна ям ясӑӑт лупты, лӑдн дӑв тӑдаӑа, уяӑа, яма ат вӑс!

Надежда НОВЬЮХОВА

Йис пурмәсәт шавиман вәл

Ши кәртән вәдмемн, ма Е. Кратова пида вәйтантайдсум па путремәсум, муй ширн дыв ши музей хот йит версәт па муйсәр унтас тәмхәтд щит кәртән хәннехуятәта тәд?

Елена Кратова Лемпино кәртән Нефтеюганской районән сема питәс, щәта айтәдн енмәс. Ашкола етшуптумал юпийн Ёмвош педучилищайн вәндтылдәс па Сивыс-Ях кәртән нядмит классәт вәнты ай нявремәт вәндтәс. Өхәт Тәпәлвош пединститут етшуптәс па Лемпино ашкола рәпитты юхтәс. Юхи хәшум оләтн лүв пенсия мәнәс па ищиты ашколайн йис пурмәсәт шавиты хот йитн дәрәмтты неңа вәл.

– Елена Максимовна, хән тәм Лемпино кәрт ашколайн шавиты хот йит пүншсәты па муйсәр верәт оләңән айкеләт әкәтләты?

– Мүң ашкола этнокраеведческой музей 1997-мит одн пүншсәв. Ши пурайн тәм нявремәт вәндтәты тәхев кәща неңа Ольга Григорьевна Прудникова вәс. Лүв тәм вудаң па мосты вера ар әр па нумәс пунәс. Йис пурмәсәт давалты хот йит оләң кәщя Зоя Лазаревна Лысова вәс. Ин лүв Пыть-Ях вошәң музей кәща неңа вәл.

– Нәң па хән тәм йис

пурмәсәт хот йит кәщя питсән?

– Щит ищи атәдт вер. Сыры оләтн, вантә, ма иса нявремәт вәндтуман вәсум. Өхәт, 2000-мит одн, музей хот кәща неңа пәвәтсыюм. Ши пурайт вүш эвәлт Лемпино кәртәң әхлүв сырсыр катра пурмәсәт муй дәмәтсухәт тыв тәты питсәт. Тәта нын хәнты па рүщ мир культура верәт шиваләдты. Ашколайн вәндтыйдты нявремәт, учителят па кәртәң хәннехуятлүв тынды-пелды арсыр хүд па вой ведпәс, хәннехә дәмәтсухәт па йис пура шүңкәт мүнәва мәсәт. Ши тумпийн вәншәк классәтн вәндтыйдты пухәт па эвет пида сырсыр йис пура вер оләңән айкеләт әкәтсүв. Щәлта ши утәт мүн ар йитәт шира дэщәтсүв, щит: «Лемпино кәрт тывум оләңән», «Кәртән ашкола», «Нефтеюганской район», «Ёмвош округ», «Мүвәт-йиңкәт давалты шир», «Хүд па вой ведпәс», «Шуши мир вәлупсы» па па атәдт верәт.

– Муйсәр әмәщ вер нәң рәпатаен тайд па муй унтас щит кәртән әхдана тәд?

– Тәм, ма ширемн, мет әмәщ па мосты вер кәртәң хуятәт пәта. Ка-

тра, хән ма тәм ашколайн лапәтмит классән вәндтыйдсум, мүн Тәпәлвош музей хот вантты тәтләсыюв. Ши пурайн ма сырсыр йис пурмәсәт, дәмәтсухәт па айкеләң непекаәт вантсум. Өхәт нумәсн юхәтсыюм, хути мүн Лемпино кәртәвн ищи йис вәлупсы ширәт әкәтты хот йит верты мосл. Ма вәдты-холты ширем щиты питәс, хути па тәхийн вәндтыйдсум па рәпитсум. Па ищипа рәт кәртема кердасум па интәм музей хуши рәпата тайлудм. Ашкола кәща неңев Ольга Прудникова тәм йис пурмәсәт шавиты хот йит пүншмал пурайн уша верәс, муйсәр ям па вәщкат хуятәт тәта вәлдәт па муйсәр хурамәң патәщәң мүйвәтә тайлүв. Щәлта муй пәта ма музей кәщя павәтсыюм? Ши вер оләңән лүв ищиты, алпа, түнщирәңа нумәс тайс. Ма ширемн, тәта сема питсум, енүмсум, кәртәң хәннехуятәт яма вәйтлудм. Аңкем 30-мит оләтн семәңд тәм кәртән пүншсәлэ, тәта лүв ашкола яңхәс па тәлта елды Ёмвош педучилищя мәнты нумәс верәс. Тәп лүв нумәслад Вудаң даля ювүм пәта немудты вера ән тывсәт. Щит пәта елды вәндтәты верд вуцкәслэ па юхлы пәда юхтәс. Өхәт лүв мүнәв, кәтхушьян няврем, ищи тәм кәртән енмәлтсәлэ. Ма яйдам, упидам худыева Лемпино ашколайн вәндтыйдсәт. Дыв манема шеңк сәмәңа кашәң вер хуши нәтсәт. Ши тумпийн ар нәтупсы кәртәң хәннехуятлүв мүн музей хотәва версәт. Мүн рәпатаев унтасн шуши әхлүв уша павәтсәт, мәта оләтн ашкола хотәв тәта омәссы па муйсәр әх щәта арсыр оләтн нявремәт вәндтуман вәсәт. Щитумпийн кашәң вер, мәта ут кәртәвн вәс, айн-айн иса кәншдәв па непека хәншдәв.

– Хәнты дәмәтсухәт па арсыр ведпәс пурмәсәт мәта хуятәтн тыв тәсыйт?

– Щитәт Алексей Иванович Наргин шәңәт хоттел әхн тыв мәсыйт. Щит пәта ин тәта арсыр холпәт, холуп кевәт муй сохләт, сырсыр супсәт, нирәт, нымләт, юх эвәлт верум сесәт па шорканәт вантты рәхл. Ши тумпийн тәта арсыр вәнтвой сухәт әкәтсүв. Щимәщ войт, вантә, мүн вәнтәв хуши вәлдәт.

Сыры оләтн ма ашколайн вәндтыйдты эвет пида сәк эвәлт арсыр турлопсәт кәрәтсум, сырсыр ай пурмәсыет версум па аканят әнтты вәндтәсладм. Щит иса Салым юхан хәнтәт ширн дэщәтум утәт.

Имудты одн Ёмвоша яңхсум па щәта панне муй сорт хүд сухәт пида рәпитты мастер-классәт вантсум. Өхәт тәта и эви пида панне сух эвәлт ай түтщәң хир әнтсумн. Ши тумпийн иса хәнты ширн верум хинтәт тайлүв. Щитәт ма акем икийн версыйт. Хәнты хурамәң дәмәтсухәт тәта па шиваләдты. Тәп ши сухәт хошты ширевн мүн әнтсәлүв. Щитәт әнтты пурайн «Салымской край» немупкиника эвәлт хәншәт вантсүв. Рүщ мир культурайн вәдты пурмәсәт муй дәмәтсухәт

иса ма хоттед ёхдамн тыв тэсыйт. Арсыр вэнтан вэдты вой сухат иштиты кэртан ханнехуатлүв музей хота мәсәт. Вантэ, итэх тыв юхтыйлды ёх ан вэйтлэт, муйсар войт вэнтэвн вэлдәт. Мет ушхуль вер, ма ширемн, нын тата вес ики пеңк вантты ширтәйләты. Лүв иштиты Лемпино кэртэв депн хуяттн вэйтса па тыв тэсы.

– Елена Максимовна, муйсар айкел нәң далъ пура верәт оданан тэты веритлән?

– Мүң кэртэвн Вудан далын пәратум ветъян ханнехә пата кев хурас вэд. Нядъянмит одатн мүң хуцева, вантэ, Салымской сельской совет тахи тайсүв. Шив арсыр Совкунины, Милясовы, Лемпины, Аламины, Соровые, Сулины па Рымово ай кэртыед лүңсәт. Ши кэртәт эвәлт ханнехуаттә даятты ши тэсыйт. Ма ши ёхлүв оданан арсыр тахетн немасыя айкеләт әкәтсум. Шәлта ма далъ эвәлт юхды юхтум ёх оданан иштиты арсыр айкел тата шушия вэдты ёхлүв унтасн уша версум. Ин юхи хәшум одатн Россия мұв Центральнәй архив тахия непек ханшты вүтшәлүм. Иньшәсты дәнхалум, мәта кэртәт муй вошәт пүңәдн ши хуяттә даяссәт, мәта ёх далъ хәрн пәратсыйт па мәта ёх худтпелды вәшсәт. Ма немәстемн, ши йис пура верәт мұңева тәмхәтлүрәмәты ән рәхл. Тата мосванән па арсыр учителята мұң хуцева рәпитум па Вудан дая яңхум ханнехәйт оданан иштиты арсыр айкеләт әкәтсум.

Йис пура верәт мұң музей хотэвн, шуши муй рұш мир вәлупсы пурмәсәт иса тыв и тахия ләшәтләлүв, дәдн елды вәдты-холты айдат ёх кашәң вер тәм кэртэв оданан ат вэйтсәт. Шимәш вудан па шеңк мосты рәпата мұң тата кашәң од мәртәса верлүв.

Владимир
ЕНОВ

Нявремәт вәндтәты дәнхәл

Емәңхәтл пәты ма дәнхалум нявлак, ром, айдат ханты не Наталья Сергеевна Садомина оданан ханшты, эви опрашнемл Горяева вәс.

Наталья Аснопәтты тыдәш 3-митн 1985-мит одн Юргинское кэртән сема питмад. Ащел Сергей Николаевич Горяев әнтәма ювмад юпийн әңкел Александра Семёновна Горяева (Шульгина) Юргинская кэрт эвәлт рәт Асов кэртәла кердәс. Тата Наталья енмәс, әшколая мәнәс. Әңкел кәт няврем енмәлтәс, щит Наталья па Вениамин. Апщел ЮГУ хуца айкеләт әкәтты хәя вәндтәйл.

Наталья әшкола юпийн Пулңавәт вош педколледжән хәлүм од мәр нявремәта немәш ясәң тәты неңа вәндтәләс. Ши юпийн Емвоша юхтәс па ЮГУ хуца рәт ясәң па Увас мирәт литература, рұш ясәң па рұш литература вәндтәты неңа йис.

2010-мит одн ЮГУ етшуптумад юпийн Хулимсунт кэрта вәдты мәнәс, тата «Педнае» немпи хәтл мәр нявремәт тайты хотн воспитателя рәпитты питәс. Шәта икия мәнәс, ешавәс

Аня-эвиел сема питәс. Икел Евгений Садомин иши Емвошн Нижегородской пединститут етшуптәс, ши юпийн тәп хәлүм од мәр Ләв па Ломбовож кэртәнән нявремәт рұш ясәң, литература, вухаль ясәң па Увас мирәт литература вәндтәс. Ин вой-хұд вәдпәслуман вәд.

Наталья нявремд енмәдман юдн омсәс, ши пурайн ипуляң аспирантура яма экзаменәт мәс па ин диссертация непек хәншәд. Мосл ястәты, ЮГУ хуци вәндтәйлмәд пурайн лүв «Сравнения в хантыйском языке» немпи дипломной непек хәншәс, ин ши оданан елды мосты ут лерамтәд. Ин Аня-эвиел садика мәнәс, Наталья йилпа рәпата ятәс.

Елды Наталья путәртәс, хутыса сырыя Хулимсунт кэрта хохәтмәдн айдтыева уша верты питәс, муйсар мир тата вәд. Уша верәс, тата Ямал мұв эвәлт арими вәд. Вантэ, хәнты тата газ станция омәссы, тыв арсыр мұвәт эвәлт миррәпитты юхәтсәт, дыв күтәдн хәнтәт иши вәсәт. Елды лупәс: «Хулимсунт – хурамәң кәртые,

тәп тәм кэрт эвәлт даявәрт па кэртәта муй вошәта яңхты, тәп тухлән хопн шир вәд. Ләв юхан имухты сорл, щит пәты түтәң хопәт ән яңхләт. Щит пәты икәм пида нумәс тайлүмн па кэрта вәдты па рәпитты мәнты. Ин рәт Асов кәртема яңхлүмн, шәта Лорвош район вәндтәты вертәты кәшәйт эвәлт уша верлүм, муйсар кэртәтн учитель мосл. Ма әшколайн рәпитты дәнхалум».

Ешәк Наталья, айдат ёх емәңхәтл пәты нәңена ар ям ясәң киты дәнхалум. Әшколайн рәпата вәйта, нявремәт сорни хәнты ясәң сәмәңа тайты вәндтә. Нәң семьяен иса яма ат вәд, тәлаң ёш па тәлаң күр!

Людмила
СПИРЯКОВА

Йилуп хота касәдсәт

Тәм ванән Емвошн «Торум Маа» пурмәсәт шавиты тахи йилуп тахийн хот йитн мәсыйт. Интәм дыв «Югорская долина» рұтшәты тахийн рәпата тәхел вәд. Ши хотәд пүншум пурайн дыв хуцева арсыр кәша па музей тәхет эвәлт мойң ёх юхтыйлдсәт. Тәм әмәш па амтәң хәтл вұраңан дыв ям вұща ясәңтн путәртсыйт па сыр-сыр мойлупсәтн мойдәсыйт.

Надежда
ВАХ

Лозьва юхан вухалят олаңан

Тэняд лўңан Ёмвоша Россия арсыр вошэт эвэлт ханнехэ вэлупсы давэлты уполномоченной ёх вэн мирхота юхтыйдсэ. Ши пурайн ма Свердловской областан ханнехэ вэлупсы давэлты рэпата тэты не Татьяна Георгиевна Мерзлякова пида путэртсум. Мәнэма мет эмэщ вэс уша верты, муй ширн Лозьва юхан хонанан вэдты вухалят юхи хэщум олаңн вэдты питсэ.

– Татьяна Георгиевна, интэм муй ширн Лозьва юхан хонанан вэдты вухалят вэлдэ?

– Интэм Ивдель вош эвэлт 60-200 верста хўват 7 кэртан 134 вухад хуят вэд. Ивдель вошн «Общество по выживанию и социально-экономическому развитию народа манси» немпи оса тэхи вэд. Ма рэпатаемн мет вудан вер – щит шуши мира нётты.

– Муйсэр мет давэрт сўртэ вухалят тэйдэ?

– Шеңк ар хуят мэшитдэ. 2007-мит одн кэртат хўват яңхмемн ма ши олаңан уша версум, щит пэты Свердловской область мир ямалты вер тэты министерства пицма ханшсум, лэдн ванкўтды щив тохтўрэт ат китсыйт. Ши юпийн од мэр и пўш щив арсыр тохтўрэт яңхдэ. Юхи хэщум олаң мэр вухад нявремэ рўтыщаты-ямалтыгэхетаянхтыпитсэ. Тэняд щиты 17 эви-пух рўтыщасэ, щи вера 300 шурэс шойт вух мәнэ.

Щадтанўша – щитшеңк ар рэпатайды хуят вэд. Щит пэты «Ивдельский» немпи этноприродной парк версы. Вантэ, тэняд «Ивдель – Ханты-Мансийск» машинайт янхты кев ёш пунсы, щит пэты щимэщ тэхи шеңк мосл.

Щадта тата Лозьва юханан арсыр хўлат вэлпэсдэты вер лэщэты рэхл. Ширн итэх вухад хоттел ёх мэлэңан арсыр хўлат енмэлды лэңхалэ. Учёный ёхн уша версы, мўң хушева 14-15 тонна арат сурах хўд вэлпэсдэты рэхл. Ши тумпийн лэңхалум, лэдн

итэх рэпатайды ёх ради-ола розовой (па нем золотой корень) лекшитты турн ат енмалсэ.

2012-мит одн Ивдель вош эвэлт ай кэртата янхты пэты автобус лэтыс.

Ши тумпийн Лозьва юхан шэпи шеңк мосэс нурум йилпатты, ин щит волонтерэтын верды.

– Муйкем арат вух вухад мир нўшайт тўңматты пэты мэлэ?

– 2013-мит одн сўртэ тўңматты пэты федеральной бюджет эвэлт 153 шурэс, Ивдель вош бюджет эвэлт 500 шурэс, Свердловской область бюджет эвэлт – 785 шурэс шойт вух мийляды.

– Муйсэр рэпатайт нын кэщайдэ тэлэ вухалят нўшайт тўңматман?

– 2002-мит одн Ёмвош округ думайн вэдты шуши мирэт Ассамблея ёх пида ияха рэпитты пэты кашашты непекан ёш посэт пўнсўв. Мўң тэса уша версўв, муй ширн нын хушана «Югра лыднуптэты» оса тэхи рэпитл.

Ши юпийн 2003-мит одн Ивдель вош дума депутатэ немасыя поступсы ханшсэ, лэдн вухалят ищи нётты. Ши поступсы Свердловской область правительства ёх яма нух вантсэ. Ши одн ванхэтлуптылэщ 23-митн область министрэ вухалят вэлупсы тэты пэты немасыя поступсы ханшсэ. 28 вер кўтн ханшман, мосл вўды таш давэлты, вой-хўд вэлпэсдэты, хўд, нюхи, войсух, воньшумутаттыныты па па арсыр верэ

Т. Мерзлякова па Т. Мерову путэртлэңан

тэты.

– Муйсэр рэпатайт версыйт?

– Мәнум одн вухалят пэты 14 «Буран», хэлум карты хоп, 5 мотор, нуви тўт мэлэты 14 генератор, вэлпэсдэты пушкан пурмэсэ, холпэт па аптечкайт лэтысў.

Свердловской область правительства кэщайт поступсы хўват вухалят пэты яң хот па певэлтхот омэссы. Ши юпийн 8 хоттелёх ищи лыв пэтэда йилуп хотэ омэстыпэты вохты непекэ ханшсэ.

Ин ешавэд фактория тэхи омэсты етшуптэды, щэта лапка, нюхи, хўд, воньшўмутэ мэлэты хот пўншды, щит пэты вэн потэлды хушанэ, сулыты муй полт юх пэсэңан хўд муй нюхи щэңхийлты пэты немасыя шўңкэ лэтыйт. Ши тумпийн щэта рўтыщаты пэты вэдты-холты хот йит верды. Информационный центр хот рэпитты питл, щэта айкелэ тумпийн кашаң хуят вухад мир арсыр пурмэсэ верты вэндтыылды веритэл. Щадта кэртан хўд, нюхи, воньшўмутмэтынядтэхи пўншды, радиостанция лэты.

Ушма кэртан ай нявремэ вэндтэты пэты ашкола омэсды. Ин итэх студентэ вэндтэлўв, стипендия вух, колледж муй университет эвэлт

юхи янхты пэты вух сухупталўв.

– Муй ширн оса тэхи ёх вухалят нётлэ?

– «Общество по выживанию и социально-экономическому развитию манси» тэхи кэща Евгений Алексеев ясэят ширн, шуши мирэт вэдты кэртат немасыя национальной немн мэсыйт. Ширн кэртатн вэлупсы яма лэщэты пэты арсыргрант вухэтхолумтты рэхл. Там тэхи 1999-мит одн тывэс па Россия мўвев Увэс мирэт Ассоциация лўңал.

2012-мит одн мўң Е. Алексеев пида Свердловской область правительства кэщая Д.В. Паслера вухалят нўшайт олаңан пицма ханшсўв, лэдн щитататтўңматсыйт. Ши юпийн 20 министерства мирхот версэ.

2009-мит одн мўң оса тэхев ёх США посольства культура давэлты щира грант вух холумтсэ. Ши вух унтасн эветпухэт шуши мирэт арсыр пурмэсэ верты вэндтэсыйт.

Худна ар рэпата верты мосл, лэдн вухад мир суртэ тўңматты, лэдн дыв рэт яснел па культура давэлман яма ат тэйсэ.

Т.Г. Мерзлякова
пида путэртэс
Людмила ШУЛЬГИНА

Шовӑрлэ

(Хӑнты моньш)

Шовӑрлэ песӑд летал са турпӑл песӑд тыйн ваньшса. Тӑт хуца мӑнӑс. Тӑт пела лупл:

– Песды пай вӑщемэ.
– Песды пай муй нӑр верӑс?

– Песды дӑсем, турпем ваньшса!

– Шит нӑн амп нӑлэн!

Йиңк хуца мӑнӑс па лупл:

– Тӑт хортэ!

– Тӑт муй нӑр верӑс?

– Песды пай ӑн вӑщитӑл.

– Песды дӑсем, турпем ваньшса.

– Шит нӑн амп нӑлэн!

Шовӑрлэ вӑй йиңк вой хуца мӑнӑс па лупл:

– Йиңк юхи яньшэ.

– Йиңк муй нӑр верӑс?

– Йиңк тӑт ӑн хӑрӑтлӑл.

– Тӑт муй нӑр верӑс?

– Тӑт песды ӑн вӑщемӑслэ.

– Песды пай муй нӑр верӑс?

– Песды дӑсем, турпем ваньшса.

– Шит нӑн амп нӑлэн!

Шовӑрлэ нодэн-ӗхлӑн икеңӑн хуца наврӑс.

Лупл:

– Вӑн йиңк вой ведалӑн!

– Вӑн йиңк вой муй нӑр верӑс?

– Йиңк вой вӑн йиңк ӑн яньшӑл.

– Йиңк муй нӑр верӑс?

– Йиңк тӑт ӑн хӑрӑтл.

– Тӑт муй нӑр верӑс?

– Тӑт песды пай ӑн вӑщитл.

– Песды пай муй нӑр верӑс?

– Песды дӑсем са турпем ваньшса.

Шовӑрлэ войлӑнӑн хуца наврӑс. Ай в о й л ӑ н ӑ н ӑ н шалемасы, нол пасат дуртты хӑхӑлмӑсӑн. Икеңӑн вӑн йиңк вой велты вутшийдсӑн. Вӑн йиңк вой йиңк янь-

щематы арташӑс. Йиңк нух ептӑмтӑс, тӑт хӑрӑтты наптӑс. Тӑт нух пулатӑс, песды питӑмса. Шоварлэ пӑд тыйл па толан пӑтыдал иса щонхитсайт.

Йиңк ӑхтыйн яңхты ай тӑтӑн хоп

Мӑн Кышик вошева товийн, лӑнӑн па сӑсн Ёмвош эвӑлт юхӑтты пищ ӑн тӑйлӑв. Товийн лудаты питты артӑн, машинайт яңхты ӗш нух лудты пурайн мӑн вошева нӑмӑлды щирн юхӑтты пищ ӑнтӑм.

Тухлӑн хопн яңхты шеңк тынӑн. Кышика лапӑт мӑр тӑп и пӑш тухлӑн хот яңхӑл. Шци пу-

райн, хӑн тыв тухлӑн хоп юхӑтл, ар хуят ӑн вӑды.

Шит пӑта ям арат ол юхды Ёмвош эвӑлт Кы-

шик воша йиңк ӑхтыйн яңхты ай тӑтӑн хоп есӑлсы. Шци хоп ипӑш тӑп нивӑлхушӑн хуят тӑты веритл. Шци ай хоп лапӑт хӑтл мӑр нӑл пӑш яңхӑл. Шци хоп «Югорский» немн мӑсы. Лӑв яңхӑл тови еңк ӑхтыйн, хӑн ад хопн яңхты щир ӑнтӑм. Сӑсн ищи хӑн еңк вельщи потты питл, шци ай тӑтӑн хоп доньш элты яңхӑл.

Интӑм мӑн вошӑн ӗхлӑва вӑн воша шеңк ям яңхты йис. Тӑм тӑтӑн хоп тӑп тӑлн ищкийн па кул доньшӑн ӑн яңхӑл. Лӑнӑн ай йиңк пурайн лӑв ищи яңхӑл, лӑвела яңхты пӑты вӑн йиңк ӑн мосл. Юхан хуят па яңхӑл. Шци ай тӑтӑн хоп тӑп юх муй нӑв пӑл, хойл ки – хӑнд имухты пелка похнемӑл. Па довӑлды пищды питл.

Питлупсы

– Тӑта улум потум вуй пулем хуйн адемӑсы?

– Вӑн щищкийн адемасы.

– Вӑн щищкен худта мӑнӑс?

– Вӑн щищкен вӑнта мӑнӑс.

– Шци вӑнт хута вӑл?

– Шци вӑнт тӑтн лесы.

– Шци тӑт ертн хорӑтса.

– Шци ерт хута вӑл?

– Шци ерт мӑва пушӑс?

– Шци мӑв хута вӑл?

– Шци мӑв вӑн кевн омӑсса.

– Шци вӑн кев хута вӑл?

– Шци вӑн кев ай эвилӑнкеңӑнӑн, ай пухлӑнкеңӑнӑн лайм духӑтты тӑсы.

– Шци ай эвилӑнкеңӑн, ай пухлӑнкеңӑн худта мӑнсӑнӑн?

– Л ы н д о н ь ш а роханлӑсӑн, еңка роханлӑсӑн.

– Шци еңкен, шци доньшӑн хута?

– Шци еңкен, шци доньшӑн хӑтлӑн лудса, тылӑшӑн лудса.

– Шци хӑтлӑн хута?

– Шци хӑтлӑн нӑмӑн тӑта...

**Вера
ЛОЗЯМОВА**

Н. Талигина «Пўпи якхот» оләңән хурәт ванлтәс

*Ас нопәтты тыдәш му-
зеят хәтл вўраңән Ёмвошн
пурмәсәт әкәтты па шави-
ты хотәтн арсыр ванлтупсәт
верәнтсийт.*

Г.Райшев немпи хурәт ванлтәты
хотн Ямал мўв Пулңавәт вош эвәлт
юхтум хурәт хәншты не Надежда
Талигина пидә вәйтәнтупсы вәс.
Лўв «Пўпи якхот» оләңән хәншум

хурдал ванлтупсыя тәслә. Тәм хурәт
лўв 2006-мит олн Щаня юханән
верантум «Пўпи якхот» юпийн
хәншсәлә. Ши пурайн щәта хәлүм
пирәш ики Михаил Васильевич
(1919-мит олн сема питәс), Егор Се-
мёнович (1934-мит ол), Илья Ива-
нович (1940-мит ол) Лонгортовәт
якхот верәнтсәт. Лыв Оволынгор-
т кәртәң ёх. Сыры оләтн, хән айлат
хәята вәсәт, вўдәт тайсәт, вой-хўд
ведпәсләсәт, хәнты мир йис верәт
яма тәсәт.

Н. Талигина ши пўпи якхот
оләңән 2007-мит олн немасыя ки-
ника есләс. Хута ши йис емәңхәтл
оләңән путрәт па хурәт хәншәс.

Тәм ванлтупсы лўң мәр рәпитты
питл.

Надежда ВАХ

Хурәтн: Н. Талигина мойн
мира хәншум хурдал оләңән
путәрәтл

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№11 (3407), 6.06.2014

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент общественных
связей Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь –
Новьюхова Н.В.
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ОАО «Издательский дом
«Новости Югры» г. Ханты-
Мансийск, ул. Мира, 46.

Подписано в печать:

по графику 4.06.2014 г.
в 16.00.; фактически
4.06.2014 г. в 16.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж 2210 экз. Заказ 1395.
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.
Свидетельство о
регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.
Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.